

Lieve hemel

A vertical rainbow streak is visible in the background, running from the top to the bottom of the page. The colors of the rainbow are soft and slightly faded, blending into the light blue background. The text "Lieve hemel" is positioned at the top center of the page.

Lieve hemel

Rond het afscheid van

Ds. Fokkelien Oosterwijk

van de Westerkerk

ISBN: 978 90 5263 9369

NUR: 707

© 2018 theologische uitgeverij Narratio,
Postbus 1006, 4200 CA Gorinchem.
Actuele informatie is te vinden op
www.narratio.nl e-mail: info@narratio.nl
Onze uitgaven zijn ook te koop via de boekhandel en
www.kerkboek.nl (ook in België).

Niets uit deze uitgave mag verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale bestandskopie, luisterboek, Digi-boek, Internet-PDF of op welke andere wijze dan ook, behoudens voor eigen gebruik, zonder de voorafgaande toestemming van de uitgever c.q. de auteur. Citaten tot maximaal vier regels zijn toegestaan, grotere citaten vallen onder het overnamerecht waarvoor toestemming is vereist, tenzij gedaan in het kader van een recensie.

*Met medewerking van Jan Muis, Max van Egmond,
Jos van der Kooy, Hannes Minnaar, Karel Blei,
Albert van den Heuvel en anderen*

Samenstelling J. Cor Schaap

Narratio

Inhoud

Voorwoord	6		
<i>Cor Schaap</i>			
1. BIJDAGEN OP HET SYMPOSIUM			
Inleiding gehouden bij de opening van het Symposium	8		
<i>Fokkelien Oosterwijk</i>			
De hemel	18		
<i>Jan Muis</i>			
De Hemel voor J. S. Bach	30		
<i>Max van Egmond</i>			
Kerklied als schakel tussen tijd en eeuwigheid	40		
<i>Jos van der Kooy</i>			
Een pagina muziek uit de hemel gevallen	52		
<i>Hannes Minnaar</i>			
2. REACTIES & VERSLAGEN			
'Dan is het aardse leven goed omdat de hemel mij begroet'	58		
<i>Karel Blei</i>			
Bachs verlangen naar de hemel en t kabinet"	66		
<i>Albert van den Heuvel</i>			
WESTERKERK: Symposium "De Hemel"	68		
<i>Albert van den Heuvel</i>			
Vraag over 'Openbaring'	72		
<i>Jan Muis</i>			
TROUW	76		
<i>Maaïke van Houten</i>			
REFORMATORISCH DAGBLAD	78		
<i>Klaas van der Zwaag</i>			
		3. ACHTERGROND	
		PAROOL	78
		<i>Patrick Meershoek</i>	
		KERK IN MOKUM	82
		<i>Hanna van Dorssen</i>	
		GEDEELTEN UIT DE TOESPRAAK	90
		<i>Jeroen Kramer</i>	
		4. BACH IN DE WESTER	
		Rond Cantate 166: Wo gehest du hin?	94
		Originele tekst	
		Vertaling -Fokkelien Oosterwijk	
		Overweging -Fokkelien Oosterwijk	
		Cantate 74: Wer mich liebet / Wie Mij liefheeft	102
		Hertaling in het Nederlands	
		<i>Fokkelien Oosterwijk</i>	
		Met dank aan onze sponsors	vanaf 104

Voorwoord

door Cor Schaap

Rond het afscheid van Ds. Fokkelien Oosterwijk van de Westerkerk – wegens emeritaat – op Pinksteren 20 mei 2018, werd op zaterdag 21 april 2018 het vijfde Wester-Symposium gehouden. Deze beide zaken komen in dit bundeltje aan de orde: een stralende zaterdagmiddag in april tegen de achtergrond van 23 jaar predikant zijn in de Westerkerk.

Het onderwerp van het Symposium was deze keer: Lieve Hemel. Een uitdagende keuze van Fokkelien met haar gevoelige antenne voor actuele items en vragen.

Wie het symposium heeft bijgewoond, weet dat het een zeer geslaagde middag was. Breed gevarieerd en tegelijkertijd sterk geconcentreerd. Natuurlijk ben ik bevooroordeeld. Aanwezigen vroegen spontaan naar de teksten en ook buiten de kring van direct aanwezigen was de belangstelling gewekt. Dit onderwerp leeft.

Zo ontstond even spontaan de idee voor deze bundel. De medewerkers kregen zeker niet de rust van de 'eeuwigheid' en moesten onder grote tijdsdruk hun stukken aanleveren. Helaas kon Dr. Frank Bosman zijn bijdrage met vele illustraties en filmmomenten, niet op tijd uitwerken.

Van verschillende kanten werd op het Symposium het onderwerp 'de hemel' aangevlogen en beleefd. Natuurlijk in een combinatie van een 'feest van woord en muziek', om met een verwijzing van Fokkelien naar het geheim van goede kerkdiensten te spreken.

En er werd dus inderdaad gesproken, gezongen en gemusiceerd. Bij wijze van spreken: de sterren van de hemel. In die zin is deze bundel maar een zeer beperkte weergave, maar wellicht sluit ook dat bij het hemelse onderwerp goed aan.

In deze bundel niet alleen de teksten en toelichtingen van dit Symposium. Maar ook verschillende verslagen, reacties, achtergronden en een voorschot op de verdere uitwerkingen en ontwikkelingen.

Dank aan al degenen die de uitgave van deze bundel mogelijk maakten; zowel de schrijvers als de sponsors. Samenwerken met Uitgeverij Narratio was weer een plezier.

Op verzoek van Ds. Oosterwijk wordt de opbrengst van deze bundel, na aftrek van kosten, verdeeld onder de goede doelen van de Restauratie van de Westerkerk en de voorzetting van de Cantatediensten in de Westerkerk. In die zin ook een knipoog naar de lezer om daaraan bij te dragen. Wie deze bundel leest, begrijpt direct waarom.

Graag wensen wij u veel lees- maar vooral: geloofsplezier.

Cor Schaap

Inleiding gehouden bij de opening van het Symposium

Fokkelien Oosterwijk

Van harte welkom!

Fijn dat u gekomen bent, ondanks het heerlijke zomerweer. Zeker voor wie afgelopen week overdag binnen aan het werk moest zijn, zal de verleiding om vandaag toch maar liever voor buiten zijn te kiezen misschien groot zijn geweest.

Zoals een van mijn gemeenteleden die jarenlang in de bloemensector werkzaam was mij een gevleugelde uitspraak uit de veiling meedeelde: “Vrouwen bloot, handel dood”.

Het is alle jaren dat ik met mijn echtgenoot vanuit Amstelveen naar de Wester reed op zondagmorgen ook vaak een vaste opmerking geweest wanneer het zulk mooi weer was ineens:

“Dat kan weleens klanten kosten”. Net als overigens wanneer het goot van de regen of ijsig koud was en glad.

Maar u bent er en daar zijn wij blij mee.

En zo'n terugblikkende opmerking van mij hoort er vanmiddag ook een beetje bij, omdat dit symposium in het teken van mijn naderende afscheid staat.

Er zijn al vier eerdere symposia geweest en dit mag vanmiddag de kroon op dat initiatief zijn, met opnieuw een door mij gekozen onderwerp.

.. na aan het hart

“De hemel”, een onderwerp dat ds. Oosterwijk na aan het hart ligt, zoals de wervende tekst op de aankondiging zegt.

Ik kan mij voorstellen dat mijn eigen gemeenteleden – mensen die mij al die jaren hier hebben horen preken – daar wel even van opgekeken hebben. Want hoezo ligt de hemel deze dominee na aan het hart? Wanneer hebben wij haar dan over de hemel horen preken?

Wanneer heeft zij ons haar gedachten over de hemel uit de doeken gedaan?

Heeft zij ons meegenomen in meeslepende voorstellingen van hoe het er daar uit zal zien en toe zal gaan? Heeft zij ons aangespoord om toch vooral naar die hemel op weg te zijn, als doel van dit aardse leven?

Nee, dat heeft deze dominee allemaal niet gedaan.

Als je mijn preken van de afgelopen 23 jaar tegen het licht van het woordje “hemel” zou houden, zouden er maar weinig lampjes gaan branden.

Geloof in de hemel op zijn retour

Toen ik predikant werd, bijna veertig jaar geleden, was het geloof in de hemel al behoorlijk op zijn retour. Ik weet nog goed, dat ik mijn voor-voorganger hier in de Wester – ds. Henny Visser – in een van zijn radioprogramma’s “Onder de hoogtezon” begin tachtiger jaren (hij was toen al met pensioen) hoorde over een bekend Paaslied, “Wees gegroet gij eersteling der dagen”.

Daarin staat de strofe **“Leer ons daaglijks, leer ons duizendwerven in uw kruisdood meegekruisigd sterven, en herboren -opgestaan, achter U ten hemel gaan!”**

Visser maakte daar vol overtuiging van: “Achter U ten levén gaan!”

Het was de tijd dat de kerken – na de 2e Wereldoorlog – de handen ineen wilden slaan om te werken aan wereldwijde vrede. De Wereldraad van kerken was opgericht, vlak na die oorlog, de oecumene leek in eigen land ook een grote toekomst te hebben. Geloof moest gaan over hier en nu, over hoe met elkaar te leven, zonder mensen – hele groepen of volken – te vernederen, verniksen en vernietigen. In die tachtiger jaren kwam het oecumenische proces op gang over “Vrede, gerechtigheid en heilheid van de schepping”.

Het koninkrijk van God moest hier op aarde worden gesticht, in elk geval tegemoet gekomen.

En daar paste geen gerichtheid op de hemel bij.

Ds. Henny Visser en Bach

In deze kerk had Henny Visser de Bachcantates binnengehaald, in de zestiger jaren al.

Hij wist als geen ander, hoe het geloof in de tijd van Bach en de eeuwen daarna van dat geloof in de hemel doordrenkt was geweest. Begrijpelijk in elk geval in de tijd van Bach, toen de dood nog zo alom aanwezig was: kinderen stierven vaak jong of al vlak na de geboorte, vrouwen stierven dikwijls in het kraambed, mensen werden voor ze oud konden worden door een of andere kwaal of ziekte ingehaald. Bach zelf verloor al jong zijn beide ouders, later veel van zijn kinderen en ook zijn vrouw.

Geen wonder dat de hemel dan troost bood!

Overigens, even terzijde, als Maarten ‘t Hart in zijn nieuwe boek over Bach beweert dat die niet zoveel met de Opstanding had, omdat hij zo weinig Paasmuziek heeft geschreven, dan vergist hij zich. Voor Bach was de hemel de Opstanding: de plaats waar de doden rechtstreeks door God werden ontvangen. Anders dan in de roomskatholieke traditie, waar een mens eerst in voorstadia terecht komt, of in het ergste geval direct in de hel.

Duivel en hel

Daar hebben de zwaar gereformeerde kerken trouwens ook flink aan meegedaan – en nog – aan die verscheurende twijfel of een mens wel bij God terecht zou komen na de dood.

En die Bach-cantateteksten staan ook bol van de duivel en de hel, vreselijke teksten vaak.

Maar Bach zelf is – als diepgelovige, zoals zelfs Maarten ‘t Hart hem wil noemen – duidelijk doordrongen van het geloof dat Christus de poort

naar de hel heeft toegesloten. Zoals in het slotkoor van zijn Johannes Passion te horen is.

Maar wat smartelijk om in de krant te lezen hoe zelfs de huidige paus een klein jongetje niet echt kan troosten, als dat hem vraagt of zijn overleden vader nu in de hemel is. Daar beslist alleen God over, was het antwoord...

Troost en (on)geloof

Gaat het daarom dan? Om troost bieden in het verdriet om wie sterven en gestorven zijn?

Het is wat mensen vaak denken, als je nog steeds gelooft, bij een kerk hoort zelfs. O, dan heb jij fijn troost als er een dierbare overlijdt.

Gelovigen worden daarmee tegelijk ook wel met een zekere meewarigheid of zelfs dedain bekeken: jij hebt die troost blijkbaar nog nodig. Maar wij weten wel beter: er is helemaal niks na de dood. God bestaat niet, de hemel dus ook niet en ook de ziel is een typisch voorbeeld van wishfull thinking. Wie werkelijk volwassen is en zijn verstand gebruikt, die gelooft niet langer in al die onzin, toch?

Anna Enquist stelt in haar boek 'De Goldbergvariaties', dat ook Bach niet meer zou geloven, ten diepste, omdat hij het verdriet om zijn geliefde doden zo smartelijk vertoont.

Bach zou al een kind van de Verlichting zijn geweest, die alleen nog niet voor zijn ongelooft durfde uitkomen...

En het is waar, dat een mens in diepe rouw gevoelsmatig soms geen troost uit de hemel kan putten. Geloof lost verdriet niet op. Daarom ben ik nog altijd diep onder de indruk van wat Bach ook in tijden van diepe rouw aan muziek heeft tevoorschijn getoverd. Gewoon weer zo'n cantate, de zondag vlak op een begrafenis...

Gêne en bloedarmoede

Die gêne over geloof in een leven na de dood bestaat trouwens ook in de kerk zelf. Want wie wil er nu voor onvolwassen en onverstandig doorgaan?

Hand in hand met de nadruk op de praktijk van het geloof – geloof moet je doen, belijden is doen – en de diakonalisering van de kerk – van werelddiakonaat tot vluchtelingenzorg en voedselbank (is ook allemaal heel belangrijk, zeg ik er gelijk maar even bij!) – kon deze verlegenheid groeien.

Gêne over het teveel aan hemel in het verleden uitmonden in een te weinig in het heden. Een angstvallig zwijgen, om toch maar vooral voor vol aangezien te worden, als gelovige, als kerk.

Maar daarmee een soort geestelijke bloedarmoede veroorzakend, waarvan de symptomen lang niet werden onderkend, en nog niet.

Zo ben ik het tegengekomen in mijn pastoraat, de jaren door.

En in alle jaren van mijn catechese aan volwassenen – de Hoofdlijnen van het christelijk geloof, zoals dat hier in de Wester heet – kwam het op de avonden waarop het over "leven na de dood" ging altijd tot de meest enerverende en persoonlijke gesprekken.

Toelichting gewenst

Toelichting bij, uitleg over wat er in de Bijbel staat bleek juist daar altijd ontzettend nodig en van belang. Bijbelse beelden, de beeldtaal van de Bijbel, vragen nu eenmaal om verheldering, omdat ze anders een eigen en vaak onzalig leven gaan leiden. De hemel als Gods element, om aan te duiden dat er een werkelijkheid is die ons te boven gaat.

In een wereldbeeld waar de aarde nog een platte pannekoek is, met die hemel dus boven ons en een onderwereld onder onze voeten: daar waar onze doden immers ook letterlijk in verdwijnen.

Een mensbeeld daarbij, waarin de mens ziel van zijn lichaam en lichaam van zijn ziel is.